

Pari vähän tunnettua sanaa.

1. Salmin murteen *hiimoi*.

Kielitieteelle arvokasta ainesta sisältävä PEKKA POHJANVALON Salmin murteen sanakirja tuntee mytologian piiriin kuuluvan *hiimoi* 'paholainen' -sanan. On ilmeistä, että sen kanssa kuuluu yhteen saman murteen *hiimosti* 'pelon tunne, taudin oire', jolla myös on 'halun' merkitys ja joka tällöin tietenkin tuo mieleen *himo* -sanan.

Olen SUST 52, 90–91 esittänyt käsityksen, että karj. (Jyvöäl.) *hiimosti* 'rietta, paha tartunnainen (vedestä, metsästä ym.)', jota vastaa

Rugarven murteen *himošti* 'velhominen', on yhdistettävä venäläiseen muresanaan *хѹмоcтумь*, *хѹмуcтумь* 'hexen, zaubern'. Tämä venäläinen verbi edellyttäisi oletettavaa substantiivia **хѹмоcть* (vrt. *нѹкоcть* 'ruokottomuus, ilkeys': *нѹкоcтумь* 'pilata, tahrata'). Kun kantasanasta *hiima* (mon. *hiimat*) on vaikea tulla suomalaisella taholla suorastaan *sti*-loppuiseen johdannaiseen *hiimosti*, *himošti*, olen selityksessäni turvautunut venäjän kielen välitykseen, mihin myös karjalainen äänneasu (*-sti* eikä *-šti*) tuntui viittaavan.

Ei ole täysin varmaa, että tämä selitys on oikea, koska venäl. *оcть* -johdannaisen luominen suorastaan *hiima*-originaalin pohjalla tuntuu melko oudolta (vrt. kuitenkin *kupias* ja *kupoi* -sanoja, ks. FUF 30, 279—83). Venäjässä *оcть* -johdinta, jolla muodostetaan adjektiiveista abstraktisia sanoja, pidetään lainana muinaisbulgariasta, mikä ei puhu aikaisemman selitykseni puolesta. Ehkä on sittenkin otettava huomioon myös se mahdollisuus, että *sti* -johdannainen on syntynyt suomalaisella pohjalla, vaikka kysymyksessä oleva johdin substantiiveissa on epävarma tai ainakin harvinainen, ks. A. V. FORSMAN (KOSKIMIES) Pakanuudenaikainen nimistö s. 215. Olisiko ehkä oletettava, että *hiima*-kantasana on omalla pohjalla luotu sekä *hiimoi* että *hiimosti* (vieläpä *hiivatti*, jollei tätä ole tulkittava useiden sanojen sekaantumaksi, vrt. *helvetti*)? Näistä olisi sitten *hiimosti* lainattu venäjään muunnettuna verbiksi, mikä tuntuu joka tapauksessa helpommalta kuin pelkästään oletukseen perustuvan ven. **хѹмоcть* -sanan luominen *hiima*-originaalin pohjalla. Kumpaankin selitykseen liittyy kuitenkin vaikeutensa.

Joka tapauksessa aunuksen murteen *hiimoi* 'paholainen' soveltuu hyvin yhdistettäväksi taudin nimeen *hiimat* 'potilaassa valtaan päässeet pahat voimat, esim. sairauden johtuessa pelästyksestä', ks. ILMARI MANNINEN Die dämonistischen Krankheiten im finnischen Aberglauben s. 153. Sen sijaan *himošti* 'halu' lienee vain *himo* -sanaan liittyvä leikkilinen väännös. Tuntuu siltä kuin paikannimissä *Himoila* (karj. *Himola*) ja *Himdegi* (veps.) olisi tämä sama mytologinen sana (vrt. *Koljola*, *Kouvola* ym.) huolimatta vokaalin kvantiteettierosta. Samoin ehkä sukunimi *Himänen* (vrt. *Koljonen*) soveltuu parhaiten mytologisen sanan yhteyteen. Lyhyt *i* tavaan myös rugarvelaisessa *himošti* -muodossa, mitä seikkaa ei tule unohtaa.

Onko sitten myös suomen *himo* sukulaisineen edellä käsiteltyyn mytologiseen sanaan liitettävissä? Mitään vakuuttavia todisteita siihen en ole löytänyt, mainitsen kuitenkin, että vir. *kuri* (gen. *kurja*) 'paha; paholainen' merkitsee myös 'himokasta (begierig)', esim. *ta on kuri se peale*, ja että viime aikoina muotisanaksi tullut suomen *hinku* 'into, kiihkeä halu' voisi ehkä myös valaista tätä kysymystä.

2. Inkerin runojen *saara*, *saari*.

Eräässä Volmari Porkan muistiinpanemassa Länsi-Inkerin runossa tapaamme säkeet: »*Ku tehtiä tätä tuppaa, tätä saarta salvattiä*», joista käy ilmi, että *saari* on tässä muuta kuin *saari* 'insula' ja että sen täytyy olla rakennustermi, ks. SKVR III₁ n:o 959. Toisessa runossa, jossa puhutaan kaikkeen työhön pystyvistä miehistä, sama sana on muodossa *saara*: »*Pannoo pangille varoja, Usatille wurteita, Saapi seissa seinyelle, Kokutella kuornitsoja, Saapi saaran liittänee*», ks. SKVR III₂ n:o 1713. Turmeltuma on sen sijaan *saaha*: » — — — *Usatille wurtehia, Saapi saahan liittänee*», *ibid.* n:o 1753.

Kun inkeriläisessä runossa on kysymys tuvan rakentamisesta, niin voi pitää varmana, että *saari*, *saara* = ven. *šar* 'Dachschräge, Dachseite' (*krovlja na dva šará* 'Satteldach', *krovlja na četyre šará* 'Zeltdach'). Rakennustermi on kuitenkin vain haarautuma paljon yleisemmästä merkityksestä, minkä arvaa jo siitä, että ven. *šar* merkitsee myös 'kerrosta, riviä' (Pawlowsky: »Schicht, Lage, Reihe«).

Merkityksen 'rivi' tapaamme myös vastaavalla tšekkiläisellä sanalla *šár*, gen. *šáru* m. tai *šára* f. 'Reihe'. Puolan *szar*, gen. *szaru* -sanan nykyinen merkitys on 'Reihe Schindeln od. Dachziegel', siis sekin katon kanssa tekemisissä. Vanhemmassa kielessä *szar* kuitenkin merkitsee yleensä 'riviä, järjestystä', kuten tšekkiläinenkin sana.

Vaikeaksi kysymykseksi muodostuu, onko slaav. *šar* 'pallo' (esim. ven. *zemnoj šar* 'maapallo') ja 'ilmanpiiri' (puol. *szar* 'ilmanpiiri, jonne silmä ei kannä') merkitysoipillisesti yhdistettävissä tähän sanaan. Osittaista yhdennäköisyyttä osoittavat *kehä* -sanan eri merkitykset 'errichtetes Hausgezimmer, Umkreis' (ks. TOIVONEN FUF XIX 64), ehkä myös latinan *globus* 'pallo, kerä; taaja (ihmis-) joukko, sankka parvi; seura, ryhmä, kerho', joissa merkityksenkehitys, sikäli kuin se osoittaa yhtäläisyyttä, näyttää kulkeneen päinvastaiseen suuntaan. — Unkarin *šor* 'rivi, jono, viiva' -sanan mahdollisesta sukulaisuudesta, slaavilaisen sanan kanssa toisessa yhteydessä.

JALO KALIMA